

MATISSE'DE DEKORATİFİZM ve DOĞU ETKİSİ

Yrd. Doç. Erol KILIÇ*

20. yüzyıl başları Avrupa sanatının büyük bir arayış ve değişim içinde olduğu bir dönemdir. Avrupa resminde geleneksel etkiler bir bir yıkılıyor, uzun dönemli sanat usuluların yerini kısa süreli sanat akımları alıyordu. Bu değişim süreci öyle hızlı yaşanıyordu ki; bir akımın etkisi bitmeden, birkaç ressamın başlattıkları yeni bir akım gündeme geliyordu. Bu hızlı değişim ve yeni oluşumlar sanatçıların kendilerini de etkiliyordu. Öyle ki emprosyonist çalışan bir ressamın kısa bir süre sonra, farklı arayışlar içinde olduğunu görüyoruz. Sanatçıları böylesine derinden etkileyen ve onları yeni biçim arayışlarına götüren şey neydi? Bu sorunun çok karmaşık ve çok yönlü nedenleri vardır.

En önemli nedenlerin başında; bilim ve teknolojiadaki yeni bulgular, düşünce dünyasındaki yeni gelişmeler, geleneklerin sorgulanması, doğu dünyasının batılılarca yeniden keşfedilmesi, savaş öncesi bunalımlar, gelişen sosyal olaylar ve sanatçının obje karşısındaki aldığı yeni tavırlardır.

Teknolojik gelişmeler ve endüstrileşme toplumların sosyal yapılarını da değişmeye zorlamıştır. Mühendislik alanında yapılan yeni buluşlar, mimaride yeni ufuklar açmış ve mimariyi yeni biçimler aramaya zorlamıştır; süslemelerden kaçış, sadelik ve fonksiyonelliği arayışa bir yönelme vardır. Mimarideki yalın biçimler arayışı bütün sanat dallarını içine alır. Cezanné'nin başlattığı doğanın analizi, doğayı yalın biçimlerle görme isteği daha sonraki kuşak tarafından benimsenip, kübizimde ifadesini bulmuştur. Bu bakımdan Avrupa sanatında tabiatla ilk soyutlama eğilimi kübizimle başlamıştır. Ancak, Cezanné'nin başlattığı ve Picasso'da ifadesini bulan kübizim nesnelere, figürleri soyutlamaya yetmedi. Kandinsky ve Klee Kübizmin nesnelere soyutlamasıyla yetinmeyip, sanatta gerçeği arama çabasına girmişlerdi. Nesnelere görünüşleri de onlar için yeterli olmuyor, nesnel gerçeği arayışa yönelerek, soyut anlatımlara ulaşmak istiyorlardı. Sanatçıların, sanatın kendi ifadesini arayışa yönelmeleri deneysel sanatı başlattı. (2) Kandinsky soyut sanatta kuramlar arıyor, Klee doğadaki denge ve ilişkiyi seziniyor, müziğin ruhunu görselleştirmeye çalışıyordu. (3)

---

*Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fak. Öğretim Üyesi.

Avrupa'da sanat böylesi yeni arayışların olduğu yeni bir döneme rast gelir. Henry Matisse'nin Dekoratif Resim arayışı, O'nu renkleri saf biçimiyle kullanmaya götürmüştür. Dekoratifizme götüren arayışı tespit etmemiz için, O'nun sanatının gelişme evrelerinden bahsetmek faydalı olacaktır.

Henry Matisse(1869-1954) çağdaşı olan Kandinsk gibi hukuk öğrenimini görerek, bir rastlantı sonucu resme başladı. 1891'de Güzel Sanatlar Okulunun hazırlık kürsularının verildiği Paris'te Academie Julian'a gitti. Aynı zamanda Sanat ve El Sanatları Okulu'nun gece bölümüne devam etti. Matisse daha sonra Ecole Normale Supperé rioure des Beaux Arts'a girdi ve burada Gurta ve Moreau'nun öğrencisi oldu. Bu atölyede dönemin önemli sanatçılarından Rouault, Camon, Evenepoel, Manguin, Marquet'le birlikte çalıştı.

Moreau'nun öğretim yöntemi, sanatsal teknikle uğraşmaktansa, gözü eğitmeyi gerektiriyordu. Öğrencileri Louvre Müzesi'ndeki resimleri kopya etmeye, sokaklarda ve kahvelerde resim yapmaya yöreklendiriyordu. Matisse 1899'a kadar orada kaldı ve kısa sürede arkadaşları arasında lider oldu. 1896'da empresyonistlerin etkisi altına girdi, renkle anlatımın olanakları konusunda bilinçlendi. Picasso ve Tume'nin çalışmalarından ilham aldı. 1898'de bir kaç ay Korsika'da resim yaptı. Burada Akdeniz'in aydınlığı onu katışıksız renge ve resmin konusunu yalınlaştırmaya götürdü.

Matisse 1903'de Cezayir'e gitti. Cezayir'den seramikler, elbiseler ve bazı objelerle tekrar Fransa'ya dönerek çalışmalarını sürdürdü. Görmüş olduğu sanat ve el sanatları O'nun imajını değiştirdi. İslâm sanatları O'nun oluşturacağı yeni sanat için ona referans vermede çok önemli bir dönüm noktası oldu.

İslâm sanatları onun eserlerinin hayatı olan kuralları verdi. Renkler saf ve düz planlar biçiminde sağlandı ve boyutlu uzay düzlemsel yorumlandı. Teknik ressamlık arabesk çizgilere indirgendi. Amacı minimum bir çabayla maximum bir munteşemliği başarmaktı. Bunu yapmak için de Matisse arabesk süslemeyi tercih etti. İlerde bahsedeceğimiz gibi, sadece seramikler değil, aynı zamanda doğu halı ve kilimleri de Matisse'nin dekoratif sanatının başlangıcının işaretidir.(4)

Matisse 1904 yılında Signac ve Cross ile birlikte resim yaptı. Onlar, kendisini yöntemli ve önceden özenle tasarlanmış biçimde, Neo-Empresyonistlerin yorumladıkları gibi, katıksız rengi kullanmaya yöreklendirdiler. Matisse böylece Doğu ve batı etkileşimini yavaş yavaş kendi potasında yoğurmaya başladı. 1905'de Andre Drain'in de teşfik ve yardımıyla Fovizme girdikten sonra, rengi artık puantistler gibi noktalar halinde kullanmıyor, renkler tamamlayıcı karşıtlarla

vurgulanan bloklara dönüşüyor, çalkantılı fırça vuruşlarının tonu yumuşuyordu (Resim 1). Matisse "Düşüncelerin ve plastik öğenin yalınlaştırılmasıyla dingin bir soyluluğa erişmek istiyoruz. Uyumlu bir birlik tek ülkümüzdür" diyerek sanatının amacını ortaya koyuyordu.

Matisse, 1900 başlarında empresyonist dönemde diğer Neo-Empresyonistler gibi Japon resimlerinden yararlandı. Rengi geniş düzeylere sürmeyi Japon resimlerinden öğrendi. O, her ne kadar Cezanné, Van Gogh ve Gauguin'den etkilendiyse de; özellikle de rengi düz yüzeyler halinde toplayan ve çizgiyi kontura dönüştürüp bırakan plastik etkiyi Gauguin'den öğrendi. (6) Gauguin de doğu sanatlarından önemli ölçüde etkilenen bir üslûba sahiptir.

Kendine özgü üslubu Matisse 1903'de Cezayir'den döndükten sonra buldu. Bu üsluptaki öğeleri: Renk, biçim çizgidir. Fovizmin çıkış noktası, Matisse'nin sözüne göre: "Aracın saflığını yeniden bulmak için cesarettir." Renk onun esas arzusu idi. "Renk, ressam tarafından duyulmuş olan görünüşü, seyredene nakletmekle zorunludur."

Doğulular için pahalı olan mutlak huzur, onun ideali idi. Bu nedenle bir çok kez doğuya sehayat etti. Çoğunlukla arabesk zenginliği içinde olan resimleri, doğu halılarına benzerler (7). Doğu halılarının renksel kalıplarını ve Kuzey Afrika'nın doğal görünümünü inceleyerek modern çizimi çok etkileyecek bir üslup geliştirdi (Resim 2).

Resim 3'deki "Still Life in Venetian in Red" isimli tablosu tam anlamıyla boyutlu görünümünden arınmış değil. Resmin yüzeyini kaplayan kırmızı renkli halı her ne kadar dekoratif bir etki veriyorsa da, vazo ve diğer objeler formlandırılarak gösterilmiştir. Bu bakımdan Matisse'nin bu eseri dekoratifizme bir geçiş olarak değerlendirilebilir.

Matisse dekotarifizmi "Harmony in Red" isimli eserinde gerçekleştirmiştir. Bu resimde görsel izlenimi süse dönüştürmede daha ileri giderek, duvar kağıdındaki ve masa örtüsündeki çizim oyunlarıyla sofradaki eşyalar tablonun başlıca motifini oluşturmaktadır. İnsan figürüyle pencereden görünen manzara da bu kalıbın bir parçası olmuştur. Öyle ki, kenar çizgilerin basitleştirilmesi, hatta kadının ve ağaçların biçimlerinin bozulması, onları duvar kağıdının çiçekleri arasına yerleştirilmeleri için vazgeçilmez bir hale gelmiştir. (8)

Matisse 1908'de The Dinner Table'un bir başka varyasyonu olan yukarıda sözünü ettiğimiz "Harmony in Red" tablosu ile muhteşem bir dekorasyon safhasını başlattı. Resimde figürle aykırı duruma düşen duvar ve masa üzerindeki çalınca seraserpe düzenlenmiş olan coşkulu dekoratif süslemeler bu yeniliğin delilleridir. Resimdeki oryantal süslemeler, resim içinde pencereden görünen manzaradaki ağaç dallarından esinlenerek yapılmışlardır. Bu bakımdan resim bir bütünlük arz etmektedir. (9)

Matisse bu yıllarda bir taraftan resimde boyutluluğu kaldırıp, tamamen dekoratif anlayışta resimler yaparken, diğer taraftan kübizmin de etkisiyle düz yüzeyler üzerinde çizgilerle formlandırılmış olan figüratif kompozisyonlar yapıyordu. "Dance I ve Dance II" bu resimlerden bazılarıdır.

Matisse Fas, Tunus ve Cezayir'le olan bağlarını seyahatleriyle iyice sıklaştırmıştı. 1911 ve 1912 kışını Fas'ta geçirdi. Bu dönemde tabiatla olan ilişkisini yenilediğini ve yeni intibalarının onu gençleştirdiğini ve enerjikleştirdiğini iddia etti. "Benim Fas seyahatim bana gerekli geçişi yapmakla bana yardım etti. Favozmin canlı ama, sınırlı teorisini uygulaysaydım, uygulamam halinde, doğayla bugün olduğundan daha hızlı kontak kuramazdım." diyerek İslâm sanatlarının kendi dekoratifizmini oluşturmada ne denli rol oynadığını belirtmektedir. Matisse'nin 1908 ve sonrasında yaptığı çoğu çalışmasında halı ve kilimlerimizde kullanılan katışıksız renk kullanımı ve dekoratif etkisini görüyoruz. (10)

Matisse İspanya'da Kordoba, Seville ve Granada ve Fas, Tunus, Cezayir gibi müslüman Akdeniz ülkelerine gitmekle beraber, 1903 Münih müslüman sanat sergisi O'nun dekoratifizmini oluşturmada ilham kaynağı oluyor. "Müslüman Sanatı" sergisinden sonra Matisse iki silsile natürmortlarını kırmızı ve mavi halıların üzerinde yapıyor(Resim-2-3). Münih sergisi O'nun yaratıcılığında çok önemli bir rol oynamakla birlikte, doğu minyatür ressamlığı aynı zamanda grafik resimlerine de büyük etki yapıyor. Onun resmindeki çizgilerin kıvraklığı, oynaklığı ve çevikliği Herat ve Tebriz minyatür sanatını gördükten sonra meydana gelmiştir. (11)

Matisse gibi onlarca ressamın (özellikle fovların) bu sergiden sonra etkilendiklerini ve yeni arayışlara girdiklerini biliyoruz.

Yine 1910 yılında Münih'te açılan "Müslüman Sanatı Sergisi" o yıllarda Münih'te dünyanın önemli bir olayı gibi karşılanıyor ve Avrupa'nın hemen her yerinden akın akın bu serginin ziyaretinde önemli ressamlar geliyor. Dönemin ünlü ressamı Wasily Kandinsky ülkesinde çıkan Apollon dergisine bu sergi ile ilgili özlenimlerini yazıp gönderiyor. Serginin etkileyciliğini Kandisky'nin o yıllarda yayınlanan makalesinden anlıyoruz. (12)

Matisse 1908-1920 yılları arasında yapmış olduğu resimlerinde tamamen süslemeci bir anlayış sergiliyor. Resmi tamamen boyutlarından kurtarıp, bezemeci bir anlayışla, düz tonlar yöntemiyle oluşturuyor. Dekorasyon Matisse için saf renklerin, soyut arabesker, düz boyutlar ve ritimler oluşturma, ruhunu ifade etmenin bir vasıtasıydı. Dekoratif sanat onun ruhsal içeriğini göstermez. O, Onun anlamını bize verir. Matisse bunu İslâm sanatlarından öğrendi.

Matisse'nin dekaratifizmde doğu minyatürlerinin de etkilendiğini sezinliyoruz (Resim 3). Diğer taraftan "Odalisque" adını verdiği eserlerinde doğulu motifler kullanmıştır. Ancak bu resimler, daha önce yapmış olduğu resimler kadar dekoratif değer taşımazlar. Özellikle figürler formlandırılarak yüzeyin dekoratif etkisi azaltılmıştır (Resim 4).

Matisse'nin 1940'lardan sonra yapmış olduğu resimler çocuksu yalnlık taşımakla beraber tamamen derokatifizme dönük çalışmalardır. Öyle ki, Matisse tamamen boyayı da atarak, renkli kağıtları keserek yüzeyler oluşturuyor ve bizdeki seramik ve çini panolarda olduğu gibi güçlü bir yüzeyel etki oluşturuyordu (Resim 4). Bina içlerine yapmış olduğu panolarda bu tip çalışmaların izleri görülür.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- TURANİ Adnan, Dünya Sanat Tarihi, Ankara, 1971, s. 457.
- 2- GOMBRİCH E.H. (Çev. Bedrettin CÖMERT), Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İst., 1984, s. 443.
- 3- LYNTON Robert, (Çev. Prof.Dr. Cevat ÇAPAN - Prof. Dr. Sadi ÖZİŐ), Modern Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İst., 1982, s. 13.
- 4- ESSEREU Volkmar, Henri Matisse (1869-1954), Taschen, Köln, 1993, s. 23.
- 5- RİCHARD Lionel, (Çev. Beral MADRA, S. GÜRSOY, İ. USMANBAŐ), Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi, Remzi Kitabevi, İst., 1991, s.85.
- 6- TURANİ, 1971, s. 567.
- 7- TURANİ, 1971, s. 568.
- 8- GOMBRİCH, 1984, s. 453.
- 9- WİLSON Sarah, Matisse, Barcelona, 1992, s. 15.
- 10- KILIÇ Erol, "Çağdaş Batı Resim Sanatının Oluşumunda Doğu ve İslâm Sanatının Etkileri", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, s.3, Erzurum, 1996, s.57,58.
- 11- ABDULLAHYEV Mikayil, "Behzat ve Matisse", Gobustan, No: 3-4, Bakü, 1975, s. 47.
- 12- ABDULLAHYEV, 1975, s.45.

Resim 1

Resim 2

Resim 2 A

Resim 3

Resim 4